

Mirosława Gazińska

Uniwersytet Szczeciński

ANALIZA TRWAŁOŚCI MAŁŻEŃSTW W WOJEWÓDZTWIE ZACHODNIOPOMORSKIM W LATACH 2002–2009

Streszczenie

Bardzo ważnym elementem współczesnych zmian demograficznych jest, obok spadku płodności i starzenia się społeczeństwa, przemiana w sferze tworzenia i rozpadu związków małżeńskich. Celem artykułu jest analiza trwałości małżeństw w województwie zachodniopomorskim w latach 2002–2009 na tle zmian zachodzących w Polsce.

Zmiany w stabilności małżeństw zachodzą powoli. Widoczny jest spadek liczby małżeństw z najkrótszym stażem oraz zawieranie małżeństw w późniejszym wieku. Wzrasta liczba rozwodów wśród małżeństw z najdłuższym stażem. Zmiany te w województwie zachodniopomorskim zachodzą szybciej niż w całej Polsce.

Słowa kluczowe: zmiany demograficzne, trwałość małżeństw.

Wprowadzenie

Przejawem współczesnych przemian demograficznych obok spadku płodności i starzenia się społeczeństw są zamiany, jakie zachodzą w sferze tworzenia i rozpadu związków małżeńskich¹. Nie ulega wątpliwości, że w Polsce małżeństwo jest nadal najbardziej powszechnym związkiem kobiety i mężczyzny.

¹ I.E. Kotowska, *Drugie przejście demograficzne i jego uwarunkowania*, w: *Przemiany demograficzne w Polsce w latach 90. W świetle koncepcji drugiego przejścia demograficznego*, I.E. Kotowska (red.), Wydawnictwo SGH, Warszawa 1999, s. 11–33.

Niemniej jednak intensywne przemiany społeczne, ekonomiczne i kulturowe, jakie mają miejsce w Polsce przez ostatnie dwie dekady, przyniosły istotne zmiany w sferze małżeństwa², między innymi wzrost liczby rozwodów, wzrost liczby osób samotnie wychowujących dzieci oraz rozpowszechnianie się związków nieformalnych, partnerskich, takich jak kohabitacja czy związki typu LAT (*Living Apart Together*). Wspomniane zmiany w sposób znaczący wpływają na osłabienie trwałości związków małżeńskich. Analiza trwałości związków małżeńskich może zatem przyczynić się do właściwej interpretacji oceny intensywności zmian w sferze małżeństwa³. Celem niniejszego artykułu jest analiza trwałości małżeństw w dobie omawianych przemian. Analizę empiryczną przeprowadzono na populacji małżeństw w województwie zachodniopomorskim w latach 2002–2009 na tle zmian zachodzących w Polsce.

Małżeństwa i rozwody

Jeśli chodzi o zawieranie związków małżeńskich, to zmiany, jakie można zaobserwować w województwie zachodniopomorskim, są zbieżne ze zmianami, jakie zachodzą w kraju⁴, a także w innych krajach rozwiniętych⁵. Przejawiają się one spadkiem liczby zawieranych związków małżeńskich, co wiąże się między innymi z mniejszą skłonnością do zawieranych związków małżeńskich, odkładaniem decyzji w czasie lub z rezygnacją z życia w małżeństwie oraz osłabieniem trwałości małżeństw.

Liczba istniejących małżeństw w województwie w latach 2002–2006 spadała, a następnie uległa stabilizacji – rysunek 1. Warto wspomnieć, że zmiany liczby istniejących małżeństw zależą od dwóch strumieni – strumienia zasilają-

² M. Okólski, *Demografia zmiany społecznej*, Schola, Warszawa 2004; K. Slany, *Alternatywne wzory życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Wydawnictwo Nomos, Kraków 2002; P. Szukalski, *Rodziny i gospodarstwa domowe w Polsce i krajach UE*, w: *Rodzina w zmieniającym się społeczeństwie polskim*, W. Warzywoda-Kruszyńska, P. Szukalski (red.), Łódź 2004, s. 23–47.

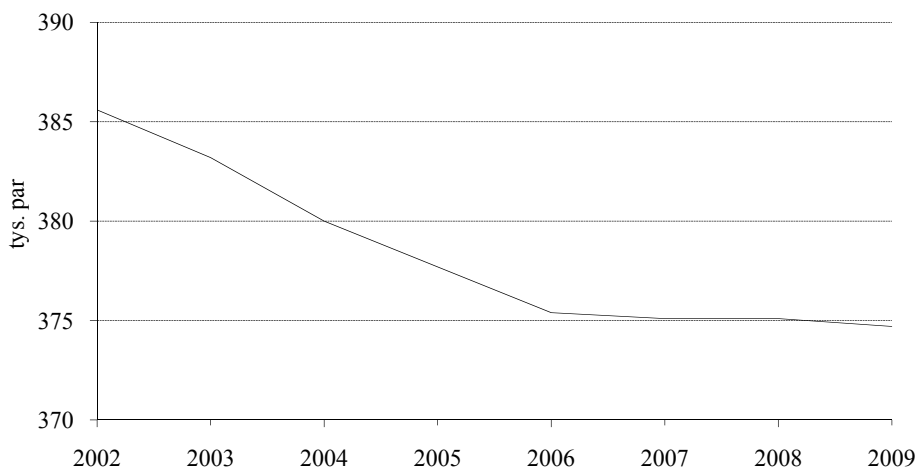
³ *Płodność i małżeństwo w Polsce – analiza kohortowa: kohorty urodzeniowe 1911–1986*, E. Frątczak, A. Ptak-Chmielewska (red.), Wydawnictwo SGH, Warszawa 2011.

⁴ P. Szukalski, *Bilans małżeństw w powojennej Polsce*, „Wiadomości Statystyczne” 2010, nr 9, s. 26–36.

⁵ J. Kurkiewicz, *Modele przemian płodności w wybranych krajach europejskich*, Wydawnictwo AE, Kraków 1998.

cego, który stanowi liczba małżeństw nowo zawartych, oraz strumienia odpływającego, czyli liczby małżeństw rozwiązanych (przez rozwód lub przez śmierć współmałżonka).

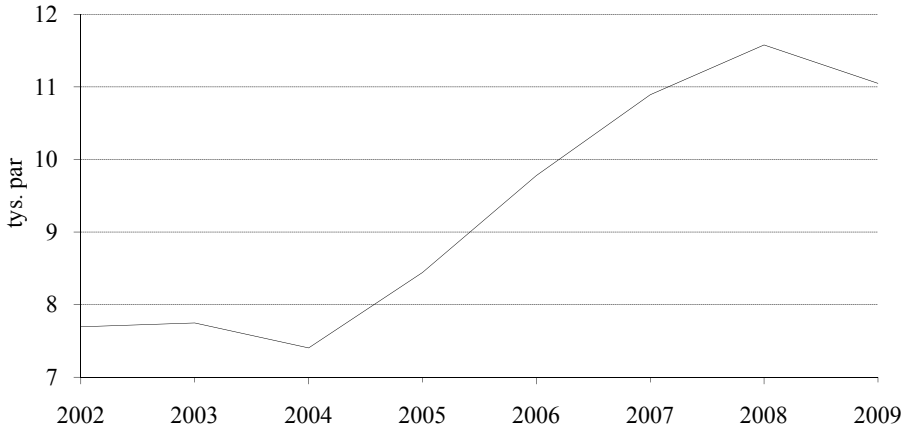
Rysunek 1. Małżeństwa istniejące (stan w dniu 31 XII)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

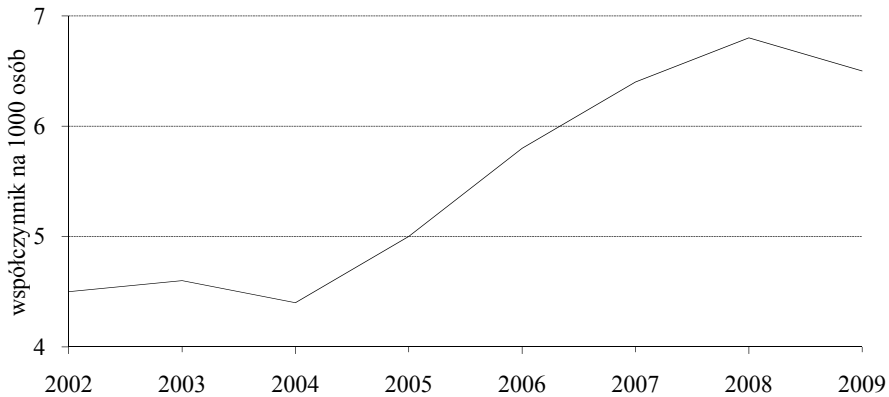
Natężenie związków małżeńskich mierzy się za pomocą ogólnego współczynnika małżeństw brutto jako stosunek liczby zawartych małżeństw do liczby ludności. Interpretacja tego współczynnika jest ograniczona, gdyż nie uwzględnia on zmian w strukturze badanej populacji, daje jednak ogólny pogląd na tendencje zachodzące w tym zakresie.

Rysunek 2. Małżeństwa nowo zawarte



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

Rysunek 3. Liczba małżeństw zawartych na 1000 osób



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

W związku z wejściem w wiek matrymonialny⁶ roczników echa powojennego wyżu urodzeń można zauważyć zwiększoną liczbę zawieranych związków małżeńskich. Zmiany w natężeniu małżeństw wynikają zarówno z uwarunko-

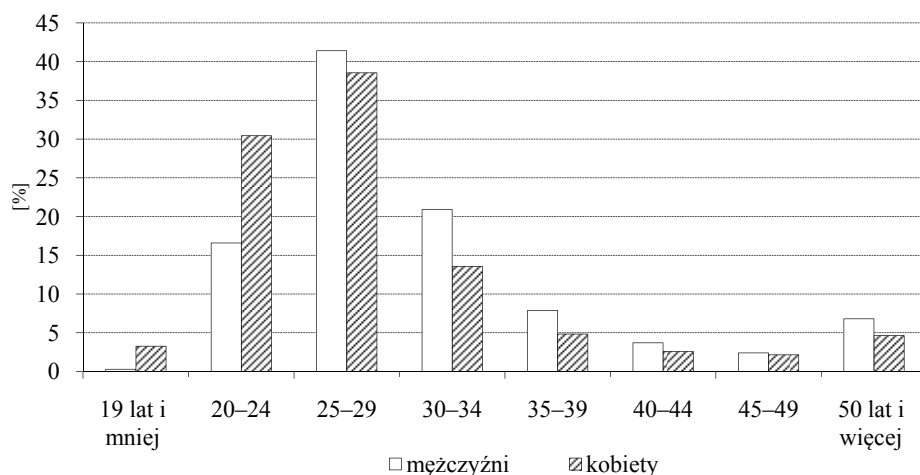
⁶ Wiek matrymonialny (20–34 lata) to wiek, w którym realizuje się ponad 85% ogólnej liczby nowych związków małżeńskich.

wań demograficznych, jak i społeczno-ekonomicznych, które spowodowały wzrost wartości tego miernika w latach 2005–2008 – rysunki 2–3.

W 2009 roku kobiety i mężczyźni najczęściej zawierali związek małżeński w wieku 25–29 lat. Kolejną grupą wiekową, ze względu na natężenie zjawiska zawierania małżeństw, tworzyły kobiety w wieku 20–24 lat oraz mężczyźni w wieku 30–34 lata (rysunek 4).

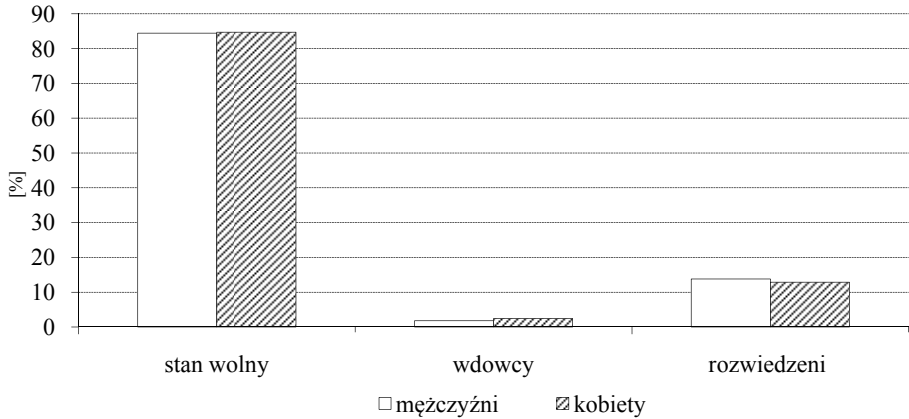
Wśród wstępujących w związek małżeński dominowały osoby stanu wolnego (kawalerowie i panny), co skutkuje tym, że zdecydowana większość zawieranych małżeństw (78,2%) to małżeństwa pierwsze (tzn. panny z kawalerem). Drugą w kolejności były małżeństwa, w których przynajmniej jedna ze stron była po rozwodzie (rysunek 5).

Rysunek 4. Struktura nowożeńców według wieku w 2009 roku



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

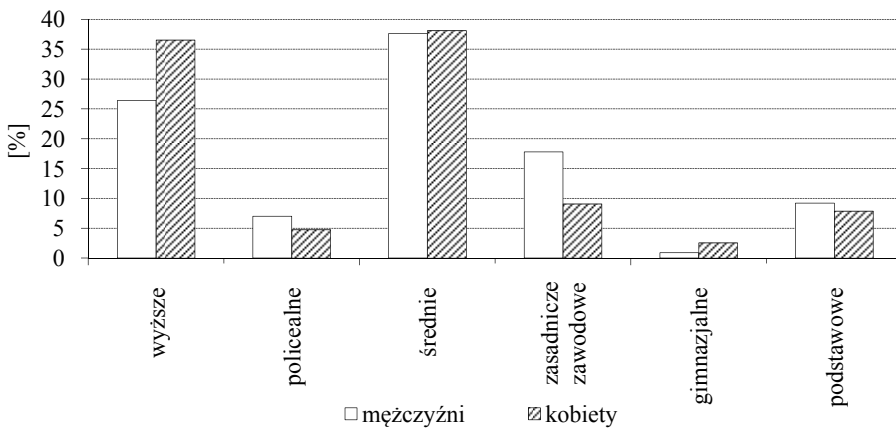
Rysunek 5. Struktura nowożeńców według poprzedniego stanu cywilnego w 2009 roku



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

Wśród kobiet i mężczyzn zawierających związek małżeński dominowało wykształcenie średnie. Kolejną grupę stanowiły osoby z wykształceniem wyższym, przy czym wyraźnie większe udziały miały w niej kobiety. Ten fakt wyraźnie wiąże się ze strukturą ludności według wykształcenia – kobiety są lepiej wykształcone niż mężczyźni (rysunek 6).

Rysunek 6. Struktura nowożeńców według wykształcenia w 2009 roku

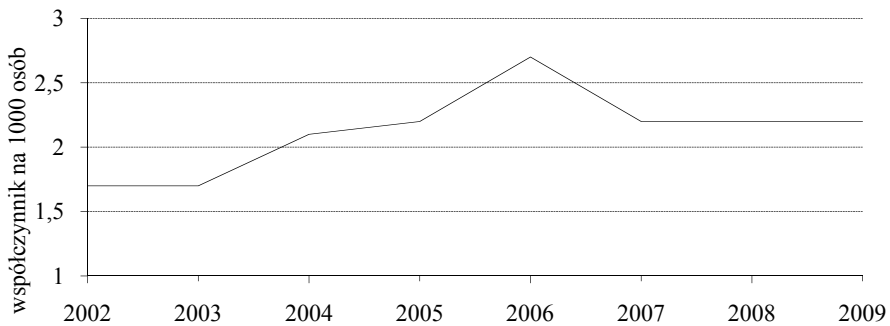


Źródło: jak pod rysunkiem 1.

Ze zmianami dotyczącymi liczby małżeństw wiążą się zmiany liczby rozwodów i separacji. Od 2002 roku liczba rozwodów oraz natężenie tego zjawiska narasta (szczególnie w latach 2002–2006). Od 2007 roku nastąpiła stabilizacja współczynnika rozwodów na poziomie 2,2 rozwody na 1000 osób (rysunek 7).

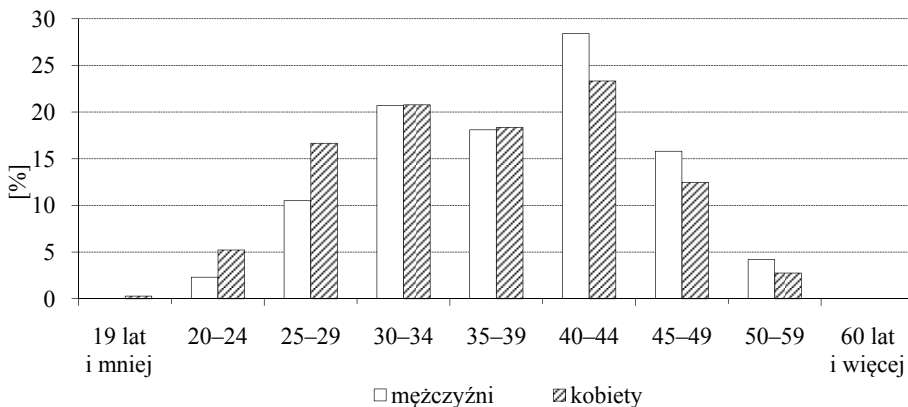
Mężczyźni najczęściej rozwodzili się w wieku 40–44 lat, kobiety pomiędzy 30. a 44. rokiem życia. Na strukturę tę wyraźny wpływ ma struktura wieku małżonków (rysunek 8).

Rysunek 7. Liczba rozwodów na 1000 osób



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

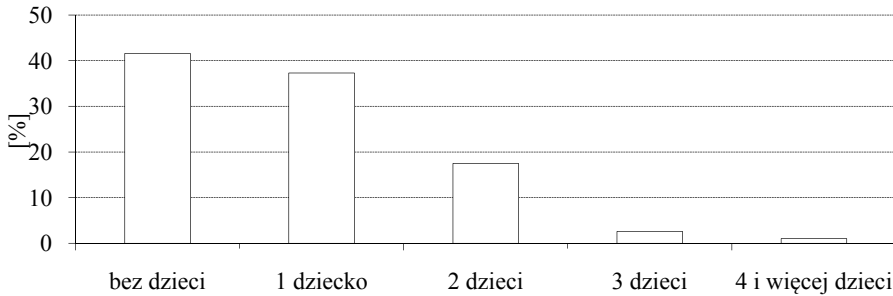
Rysunek 8. Struktura rozwodników według wieku w momencie wniesienia powództwa rozwodowego w 2009 roku



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

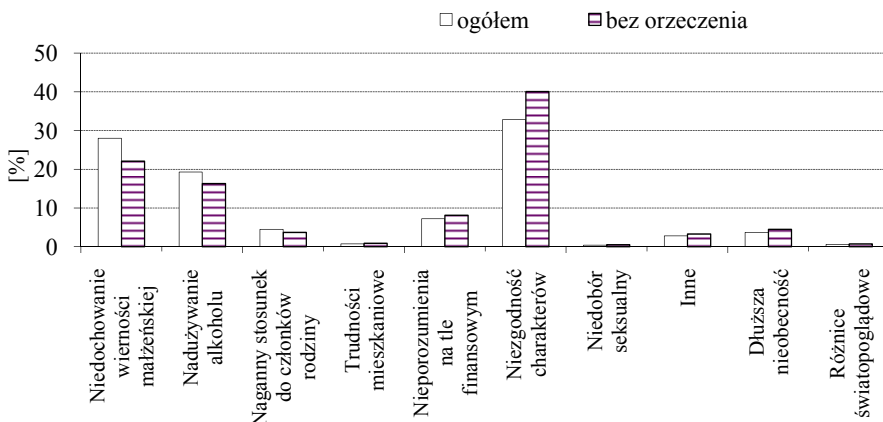
Zdecydowanie dominują rozwody małżeństw bezdzietnych i posiadających 1 dziecko (rysunek 8). Z roku na rok rośnie udział rozwodów bez orzeczenia o winie – w 2009 roku stanowił on 79,2% wszystkich rozwodów. Główną przyczyną rozpadu związku małżeńskiego (ogółem oraz bez orzeczenia o winie) nadal pozostaje niezgodność charakterów oraz niedochowanie wierności. Wśród rozwodów z orzeczoną winą przeważają rozwody z winy małżonka. Najczęstszą przyczyną rozwodów z winy męża w 2009 roku było niedochowanie wierności (6,4% wszystkich rozwodów, a 44,8% rozwodów z winy męża) oraz nadużywanie alkoholu (analogicznie 5,7% i 39,6%) – rysunek 9.

Rysunek 9. Struktura rozwodów według liczby małoletnich dzieci w 2009 roku



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

Rysunek 10. Struktura rozwodów według przyczyn w 2009 roku



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

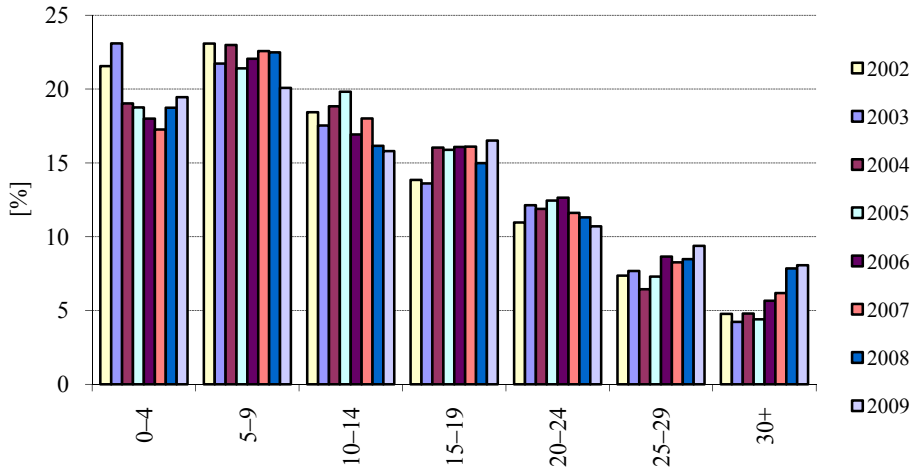
Liczba separacji od 2005 roku (w roku tym orzeczono 285 separacji) systematycznie spada. W 2009 roku liczba separacji osiągnęła poziom z 2003 roku (80 separacji).

Trwanie małżeństw

Analizując czas trwania małżeństw, nie należy zapominać, że na strukturę rozwodów według czasu trwania olbrzymi wpływ ma struktura ludności według wieku, struktura nowożeńców według wieku w momencie zawierania małżeństwa oraz struktura rozwodników według wieku. Oczywiście zmienność tych struktur, wynikająca także z przemieszczania się roczników wyżowych, nakłada się na zmiany wynikające z samego procesu rozpadu małżeństwa na skutek rozwodu.

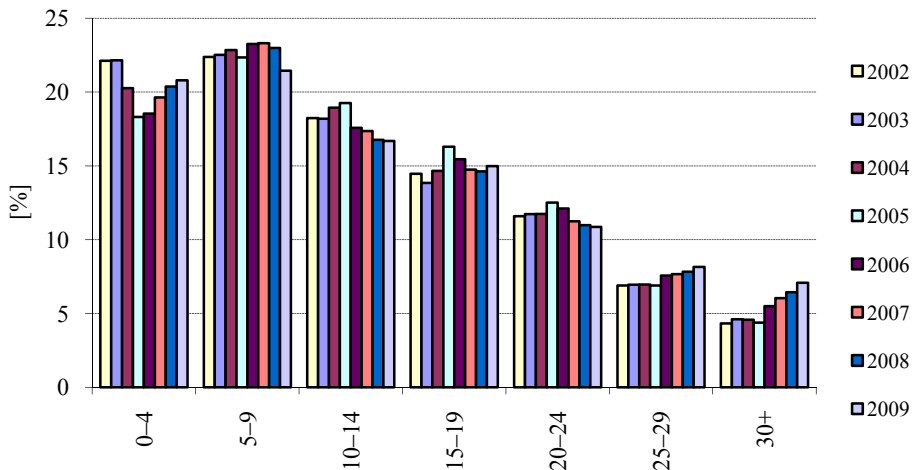
Biorąc zatem pod uwagę jedynie okres trwania małżeństwa od zawarcia do momentu wniesienia pozwu, można stwierdzić, że w województwie zachodniopomorskim w latach 2002–2009 pozwy rozwodowe najczęściej wносиły małżeństwa z 5–9-letnim stażem, przeciętnie w badanym okresie udział rozwodów wśród takich małżeństw wynosił 22,0% (w 2002 r. wynosił 23,1%, a w 2009 r. 20,1%). Drugą najliczniejszą grupę rozwodów orzekano wśród małżeństwa o najmniejszym stażu – 0–4 lat – średnio 19,5% (w 2002 r. – 21,6%, w 2009 r. – 19,4%). Następnie wraz z okresem trwania spadał udział rozwodów. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że małżeństwa, które rozwodziły się po więcej niż 30 wspólnie spędzonych latach stanowiły przeciętnie 5,7% wszystkich rozwiedzionych par, przy czym w 2002 roku rozwiodło się 4,8% małżeństw o najdłuższym stażu, a 8,1% w 2009 roku (por. rysunek 11).

Rysunek 11. Rozwody według 5-letnich okresów trwania w województwie zachodniopomorskim



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

Rysunek 12. Rozwody według 5-letnich okresów trwania w Polsce

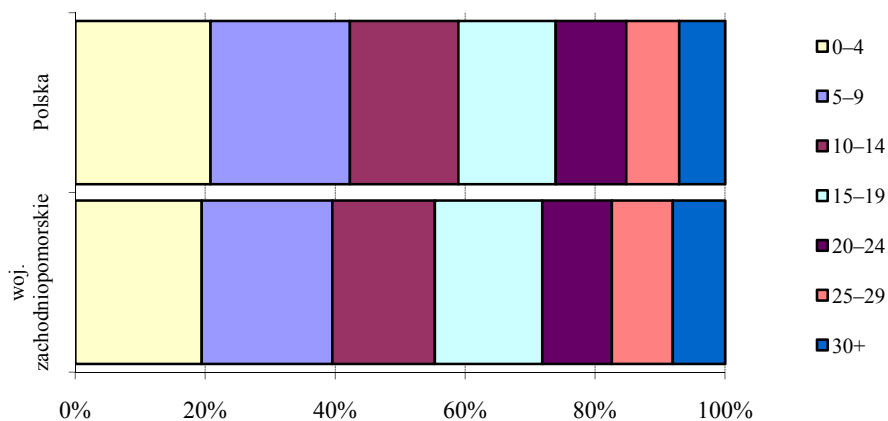


Źródło: jak pod rysunkiem 1.

Porównując rozkład rozwodów według czasu trwania w województwie z Polską można zauważyć duże podobieństwa – rysunki 11 i 12. Po pierwsze najczęściej rozwodów następuje wśród par o najkrótszym stażu, po drugie wraz

z wydłużaniem się stażu małżeńskiego liczba rozwodów maleje. Podobne są także zmiany tej struktury w analizowanym okresie. Można jednak dojrzeć drobne różnice. Najważniejsza dotyczy udziałów w skrajnych przedziałach czasu trwania małżeństw – w województwie obserwuje się niższe udziały par o najkrótszym stażu, przy równoczesnym wyższym udziale par o stażu najdłuższym. Szczególnie zauważalna jest ta rozbieżność w ostatnim roku analizy (rysunek 13).

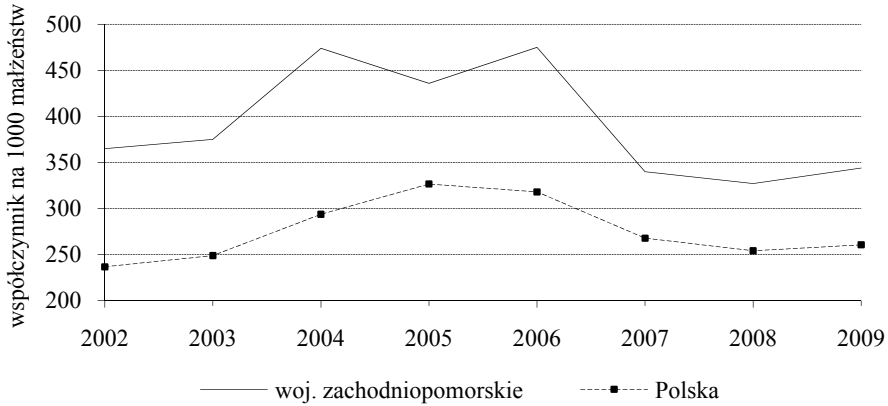
Rysunek 13. Rozwody według 5-letnich okresów trwania w województwie zachodniopomorskim i Polsce w 2009 roku



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

Przyjmuje się, że miarą trwałości małżeństw (przeciętną) może być współczynnik natężenia rozwodów na 1000 małżeństw. Analizując ten wskaźnik, można stwierdzić, że przy podobnej strukturze rozwodów według czasu trwania i podobnej dynamice w województwie i w Polsce wyraźnie zaznacza się wyższy poziom tej miary – rysunek 14. Różnica ta wynosi około 100 rozwodów na 1000 nowo zawartych małżeństw – można zatem stwierdzić, że w województwie obserwujemy niższą trwałość małżeństw w porównaniu do Polski.

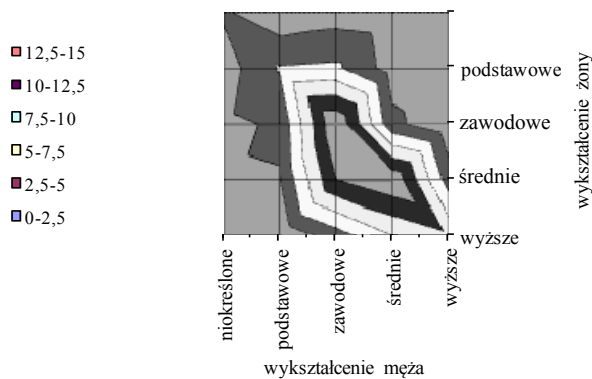
Rysunek 14. Rozwody na 1000 małżeństw



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

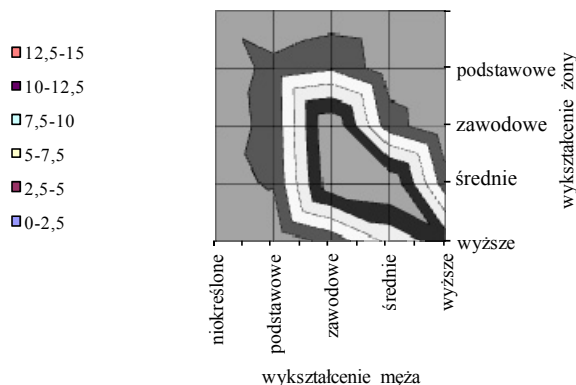
Analiza uwzględnienia także dodatkową strukturę, jaką jest wykształcenie małżonków, bowiem jednym z ważnych czynników rozwodów, obok różnicy wieku między małżonkami, jest różnica wykształcenia – rysunki 15 i 16.

Rysunek 15. Rozkład rozwodów na 1000 małżeństw według wykształcenia w 2009 roku w województwie zachodniopomorskim



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

Rysunek 16. Rozkład rozwodów na 1000 małżeństw według wykształcenia 2009 roku w Polsce



Źródło: jak pod rysunkiem 1.

Analiza rozwodów według wykształcenia małżonków zarówno w przypadku województwa, jak i Polski potwierdza, że najczęściej rozwodzą się małżonkowie o podobnym lub wyższym wykształceniu żony.

Podsumowanie

Na przestrzeni ostatnich lat (2002–2009) trwałość związków małżeńskich nie uległa radykalnym zmianom. Zmiany te następują ewolucyjnie i objawiają się przede wszystkim spadkiem udziału małżeństw z najkrótszym stażem – zmiana ta może wynikać z opóźniania decyzji o zawarciu związku małżeńskiego, tym samym są to związki, które wcześniej mogły przechodzić fazę związku nieformalnego i można mieć nadzieję, że decyzja o zawarciu związku małżeńskiego była w tym przypadku decyzją przemyślaną. Z drugiej strony rośnie udział rozwodów małżeństw o najdłuższym stażu – te zmiany można wiązać z jednej strony z osłabieniem więzi małżeńskich, które zbiegają się z usamodzielnieniem się dzieci, z drugiej zaś strony z rosnącą niezależnością starszych kobiet. Na te zmiany nakładają się także zmiany w sferze społecznej i kulturowej, w tym przypadku ze wzrostem społecznej akceptacji rozwodów i związków nieformalnych. Analizując trwałość małżeństw w województwie zachodniopomorskim na tle Polski, można stwierdzić, że omawiane zmiany zachodzą

w województwie z wyprzedzeniem i są intensywniejsze, szczególnie jeżeli dotyczą trwałości małżeństw w całej populacji.

Literatura

- Frączzak E., *Postawy i zachowania rodzinne oraz prokreacyjne młodego i średniego pokolenia kobiet i mężczyzn w Polsce*, w: *Sytuacja demograficzna Polski. Raport*, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2002.
- Kotowska I.E., *Drugie przejście demograficzne i jego uwarunkowania*, w: *Przemiany demograficzne w Polsce w latach 90. W świetle koncepcji drugiego przejścia demograficznego*, I.E. Kotowska (red.), Wydawnictwo SGH, Warszawa 1999.
- Kurkiewicz J., *Modele przemian płodności w wybranych krajach europejskich*, Wydawnictwo AE, Kraków 1998.
- Okólski M., *Demografia zmiany społecznej*, Schola, Warszawa 2004.
- Płodność i małżeństwo w Polsce – analiza kohortowa: kohorty urodzeniowe 1911–1986*, E. Frączzak, A. Ptak-Chmielewska (red.), Wydawnictwo SGH, Warszawa 2011.
- Slany K., *Alternatywne wzory życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Wydawnictwo Nomos, Kraków 2002.
- Szukalski P., *Bilans małżeństw w powojennej Polsce*, „Wiadomości Statystyczne” 2010, nr 9, s. 26–36.
- Szukalski P., *Rodziny i gospodarstwa domowe w Polsce i krajach UE*, w: *Rodzina w zmieniającym się społeczeństwie polskim*, W. Warzywoda-Kruszyńska, P. Szukalski (red.), Łódź 2004.

ANALYSIS OF THE SUSTAINABILITY OF MARRIAGES IN THE WESTERN POMERANIA IN 2002–2009

Summary

A sign of contemporary demographic changes, next to the fertility decrease and the population aging, is the conversions in the sphere of creation and disintegration of marriages. The purpose of this article is to analyze the sustainability of marriages. Empirical analyses were executed on marriages in the Western Pomerania between 2002 and 2009 in the presence of changes taking place in Poland.

On the one hand changes relating to marriages stability are occurring evolutionary and manifesting mostly in the decrease of marriages with the shortest practice. This

change might be result of delaying the decision about marriage. The majority of those relationships could have been in informal relationship before. On the other hand the number of divorces of marriages with the longest practice is increasing. Those changes could be results of failing relations, connected with gaining independence of children, and also of growing independence of aged women. Analyzing the stability of marriages in the Western Pomerania it could be seen, that those changes are occurring faster and are more intense than in the other districts of Poland, especially if they are related to marriage stability in general population.

Translated by Mirosława Gazińska

Keywords: demographic changes, sustainability of marriages.

